

ОПУБЛІКОВАНО:

Гайда Л. А. Про діяльність гуртків туристсько-краєзнавчого профілю у позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладах Кіровоградщини / Л. А. Гайда // Методичний вісник / укл. А. С. Бик, Л. С. Голодюк. – Кіровоград, 2014. – № 50 : Науково-методичне забезпечення модернізації системи освіти. – С. 253-263.

Про діяльність гуртків туристсько-краєзнавчого профілю у позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладах Кіровоградщини

Національна система виховання, головною метою якої є формування особистості громадянина, покликана закласти основи демократичного світогляду особистості, виховувати здатність до критичного мислення, вміння відстоювати свої права, переконання, виявляти толерантність до поглядів іншої людини, керуватися у вияві соціальної активності демократичними принципами й моральними нормами, визнаними суспільством [6,11]. Важливим структурним елементом організації навчально-виховного процесу в Україні є залучення дітей до туристсько-краєзнавчої діяльності в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів. Зміст цієї роботи спрямований на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Використання потенціалу туризму і краєзнавства зацікавлює учнів вивченням оточуючого світу, розвиває пізнавальні здібності, пробуджує перші яскраві образні уявлення про батьківщину, її культуру, сприяє вихованню патріотичних почуттів. Також це потужний засіб для загального і фізичного розвитку дітей, виховання у них здорових моральних основ, навичок соціальної комунікації та адаптації.

Привабливі, доступні та дієві форми і методи туристсько-краєзнавчої діяльності недостатньо використовуються сьогодні у навчальних закладах області для надання учням додаткової освіти, набуття предметних та базових компетентностей та залучення до здорового способу життя.

Організацію туристсько-краєзнавчої роботи з дітьми і студентами покладено на Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України – профільний позашкільний навчальний заклад, який засобами туризму, краєзнавства, спорту і екскурсій дає дітям, учнівській та студентській молоді позашкільну освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь й навичок за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля мережа України [13]. Реально реалізують цей напрям в регіонах як профільні так і багатопрофільні позашкільні навчальні заклади на місцях. У нас в області працює єдиний профільний комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді» [3,25], який є координаційно-методичним центром дитячо-юнацького туризму і краєзнавства в регіоні. Основна увага колективу приділяється розширенню мережі гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку, організації змагань, конкурсів, зльотів. Ми

відносимось небагатьох областей, які мають тільки 1 спеціалізований позашкільний заклад туристсько-краєзнавчого профілю, Олександрійська станція юних туристів була реорганізована у багатопрофільний заклад, хоча має свої традиції та значні напрацювання.

Питання розвитку туристсько-краєзнавчої діяльності у навчальних закладах області досліджували Л. Гайда, В. Гарбузенко, В. Кизименко, О. Колотуха. Діяльність профільних гуртків у навчальних закладах Кіровоградщини, проблеми науково-методичного супроводу їхньої роботи на сучасному етапі розвитку не були предметом аналізу і спеціально не вивчались.

Мета публікації: здійснити аналіз діяльності гуртків туристсько-краєзнавчого профілю, які працюють у позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладах Кіровоградщини, визначити основні проблеми навчально-методичного супроводу та перспективні напрями підвищення фахової компетентності їх керівників.

Опираючись на багаторічні традиції використання популярних форм роботи, ми вважаємо, що у сучасних умовах саме поняття «туристсько-краєзнавча діяльність» вимагає диференціації та уточнення. На сьогодні у вказаній галузі освітнього середовища виокремилися три складові:

Сучасна змістова структура туристсько-краєзнавчої діяльності учнів		
Спортивний туризм	Краєзнавча діяльність	Екскурсійне обслуговування

Зупинимось на понятійних та організаційних аспектах вказаних складових. Спортивний туризм – це вид рекреаційної діяльності оздоровчого характеру з особливими вимогами до природно-територіального комплексу району подорожі, із високим рівнем споживання природних цінностей. Він поєднує значні фізичні та психофізіологічні навантаження на організм людини, висуває підвищені вимоги до витривалості, спортивно-туристського вміння, прикладних навичок, загально фізичної та теоретичної (в т.ч. географічної) підготовки [1]. Розвитком туризму як вид спорту (базового і видового) опікується доволі потужна громадська організація Федерація спортивного туризму України [14], за підтримки якої організовується і проводиться значна кількість змагань різного рівня, існує перспектива отримання спортивних звань тощо.

Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається в двох напрямках: маршрутний туризм (проходження маршрутів туристсько-спортивних походів) та змагальний туризм (підготовка та участь в змаганнях із техніки спортивного туризму). Тому основними формами туристсько-спортивної діяльності є туристські подорожі та туристські зльоти і змагання [4].

Краєзнавство – це розділ науки, просвітництво, складова навчально-виховного процесу і зміст діяльності позашкільних навчальних закладів туристсько-краєзнавчого профілю [12,5]. Як міждисциплінарний напрям краєзнавство пройшло складний шлях становлення як у науковому так у педагогічному аспектах, має свою структуру, включаючи наукове, громадське та освітянське (шкільне). Останнє умовно поділене на підрозділи – у школі та у

позашкільній освіті. Освітнянське краєзнавство, на жаль, формально підтримується громадською організацією – Національною спілкою краєзнавців України [10], яка реально не займається проблемами залучення молоді до процесів дослідження, вивчення, збереження та популяризації природної та історико-культурної спадщини, не має відповідної стратегії і не об'єднує навколо творчих проєктів фахівців-педагогів. Серед видового краєзнавства найбільш поширеним задіяним в освітньому середовищі краю є історичне краєзнавство, оскільки включає історію, культуру, традиції. Суттєвою складовою краєзнавчих процесів є природниче, літературне та мистецьке. Кіровоградщина має свої глибокі традиції краєзнавчої діяльності та сучасне розмаїте життя [11].

Третій напрям – екскурсійна діяльність, потужний чинник розвитку і виховання дітей, віддана на відкуп приватним туристичним підприємствам, за винятком деяких областей, які реалізують цільові програми на базі спеціалізованих дитячих туристичних баз. До речі, Кіровоградщина єдина область в Україні, яка не має спеціалізованої дитячої туристичної бази.

Таким чином, ми спостерігаємо швидкі суттєві зміни, диференціацію змісту туристсько-краєзнавчого життя в Україні, що вимагає відповідного сучасного випереджувального науково-методичного супроводу. Усі ці процеси, безперечно, спостерігаються і позначаються на розвитку туристсько-краєзнавчої справи і у нас, на Кіровоградщині.

За результатами нашого дослідження виокремлено тенденції розвитку гуртків туристсько-краєзнавчого профілю в контексті діяльності керівників та науково-методичного супроводу їхньої діяльності.

Вчені зазначають, що *науково-методичний супровід* необхідно розглядати, як сукупність різноманітних форм, технологій, підходів, процедур, заходів, що забезпечують допомогу педагогам у подоланні труднощів протягом професійної діяльності. Сутність науково-методичного супроводу, як педагогічної категорії, полягає в тому, що це – професійна педагогічна взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, умовами якої є добровільність і партнерство, визначальними ознаками – особистісний і професійний розвиток педагогів, а результатом – нова якість професійної діяльності вчителів, яка виявляється у професійній компетентності.

При дослідженні вказаної проблеми потрібно представити цільову категорію – *керівників гуртків туристсько-краєзнавчого профілю*.

Слід відзначити проблеми підготовки кадрів, адже, окремо фахівців вказаної категорії в Україні не готують, як і організаторів і методистів позашкільної роботи. У Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на природничо-географічному факультеті здійснюється спеціалізація «Туристсько-краєзнавча діяльність». Але більшість керівників гуртків, які працюють у навчальних закладах області, не мають профільної туристсько-краєзнавчої підготовки, займаються самоосвітою та вивченням досвіду своїх колег. Ті з них, які обрали своєю професійною діяльністю гурткову роботу, поділяються на основних (штатних) працівників

позашкільних навчальних закладів, та вчителів-предметників, які працюють керівниками гуртків за сумісництвом.

Підвищення фахового рівня, професійного удосконалення цих педагогів області здійснює комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», де реалізується системний підхід до процесу підвищення їхнього фахового рівня: навчання на курсах, проведення семінарів, участь у професійних конкурсах, індивідуальна робота у міжкурсовий період, надання методичної допомоги при підготовці до атестації тощо. Значна увага приділяється залученню педагогів до процесу їх постійного творчого зростання, презентації перспективного педагогічного досвіду. Науково-методична лабораторія виховної роботи і формування культури здоров'я, яка опікується вказаними категоріями позашкільників, постійно організовує і проводить обласні науково-практичні та науково-методичні конференції, пам'яткознавчі студії та краєзнавчі читання.

Керівники гуртків туристсько-краєзнавчого профілю Кіровоградщини у повній мірі забезпечені навчальними профільними програмами, які розміщено на сайті лабораторії [8], де інформація постійно оновлюється, пропонується новітня науково-методична література та інші електронні ресурси. Підготовлено і видано навчальну програму гуртка на основі посібника «Кіровоградщина. Історія рідного краю» [9].

Науково-методичною лабораторією виховної роботи і формування культури здоров'я надається методична допомога у підготовці матеріалів на присвоєння звання «керівник гуртка-методист». За останні роки його отримали Ю. Мажасв (м. Олександрія) та В. Зінченко (м. Кіровоград), у 2014 році подали матеріали С. Головка (м. Ульяновка), та І. Порхун (м. Новоукраїнка). Слід відзначити, що в обласному профільному позашкільному закладі нема жодного керівника гуртка із званням «керівник гуртка-методист».

Потенційні можливості педагогів-керівників гуртків Кіровоградщини реалізуються через систему гурткової роботи у навчальних закладах, їхні творчі об'єднання, конференції, різноманітні змагання, участь у конкурсах, акціях тощо. Базовими для розвитку творчих здібностей дітей у туристсько-краєзнавчому аспекті є багатoproфільні позашкільні заклади Кіровоградщини. працює 34 багатoproфільних [7,333]. За статистичними даними гуртки туристсько-краєзнавчого профілю у структурі багатoproфільних навчальних закладів області не посідають лідируючі позиції.

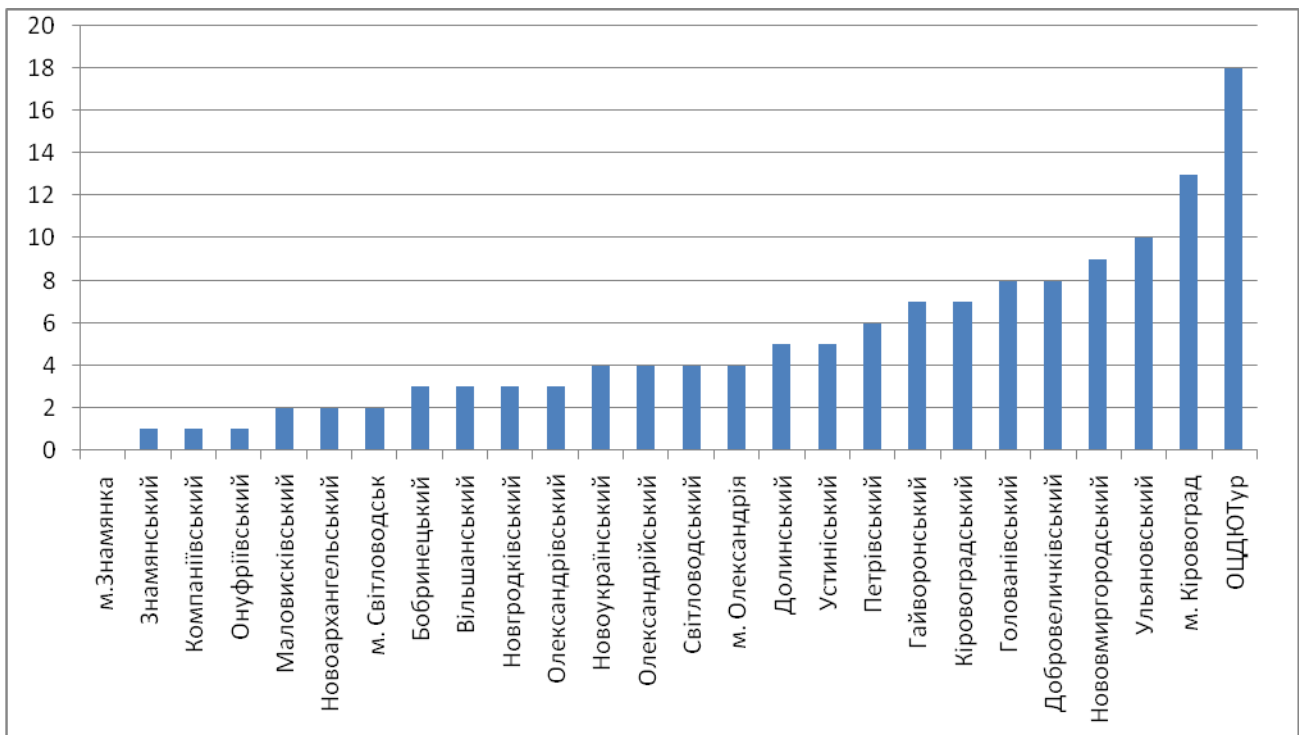
З метою вивчення тенденцій розвитку гурткової діяльності у галузі туризму та краєзнавства у позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладах нами здійснено аналіз діяльності керівників гуртків. Дані подано за результатами поданих відомостей звірки картотеки кадрів поданих до інституту у на початку 2013-2014 навчального року методистами районних, міських методичних кабінетів (центрів).

Пропонуємо статистичні дані про загальну кількість керівників гуртків (основні та сумісники).

№	Район, місто	Загальна кількість	Туризм	Краєзнавство	Комплекси
---	--------------	--------------------	--------	--------------	-----------

1	Бобринецький	3	1	2	-
2	Вільшанський	3	2	1	-
3	Гайворонський	7	2	5	-
4	Голованівський	8	2	5	1
5	Добровеличківський	8	2	5	1
6	Долинський	5	1	4	-
7	Знам'янський	1	-	-	1
8	Кіровоградський	7	-	7	-
9	Компаніївський	1	-	1	-
10	Маловисківський	2	1	1	-
11	Новгородківський	3	2	1	-
12	Новоархангельський	2	1	-	1
13	Новомиргородський	9	3	5	1
14	Новоукраїнський	4	1	2	1
15	Олександрівський	3	1	1	1
16	Олександрійський	4	1	2	1
17	Онуфріївський	1	-	1	-
18	Петрівський	6	2	4	-
19	Світловодський	4	1	3	-
20	Ульяновський	10	2	7	1
21	Устинівський	5	5	-	-
22	м. Знам'янка	-	-	-	-
23	м. Світловодськ	2	1	1	-
24	м. Олександрія	4	-	-	4
25	м. Кіровоград	13	2	9	2
26	ОЦДКУМ	18	11	5	2
	Загальна кількість	133	44	72	17

Загальний рейтинг кількості керівників гуртків туристсько-краєзнавчого профілю у містах та районах області:

Кадровий склад керівників гуртків досить розмаїтий. Вказана статистика не є точною, оскільки не всі педагоги-позашкільники представлені при наданні відомостей райметодкабінетами (центрами), не завжди представлено основний це працівник, чи сумісник, не визначено кількість груп дітей та годинне навантаження. Всі ці аспекти потребують як додаткових досліджень, так і постійного моніторингу. Враховуючи, що тільки незначна частина педагогів працюють на повну ставку, а інші не мають повного навантаження, то варто вивчити чи вказані особи тарифіковані як керівники гуртків з неповним навантаженням та обіймають посади методиста позашкільного закладу і мають розміщення годин гуртка або запрошені з інших навчальних закладів.

Окрім кількісних показників цікавою є змістова структура гуртків туристсько-краєзнавчого профілю, від якої у певній мірі залежить унормування їхньої діяльності, навчально-методичне і програмне забезпечення, можливості професійного зростання керівників та обміну досвідом роботи. Як засвідчують статистичні дані відділів та управлінь освіти райдержадміністрацій та міськвиконкомів в області працюють гуртки таких профілів:

Назви гуртка	Кількість
Туристичний профіль	
• туристичний	6
• юний турист	4
• спортивний туризм	13
• пішохідний туризм	5
• спортивне орієнтування	6
• велосипедний туризм	2
• гірський туризм	1
• скелелазіння	2
Всього	39

Краєзнавчий профіль	
• краєзнавчий	8
• юні музеєзнавці	9
• історичний	2
• історичне краєзнавство	17
• географи-краєзнавці	9
• археологія	2
• народознавство	5
• літературно-мистецьке краєзнавство	1
• юні етнографи	3
• Кіровоградщина. Історія рідного краю	16
Всього	72
Комплексні	
• туристсько-краєзнавчі	14
Всього	125

Незначна кількість гуртків має інші назви, серед яких не можна визначити профіль гуртків «Скіф», «Стимул», «Козацька школа», «Дивосвіт» тощо. Не визначено також за якими навчальними програмами вони працюють.

Навчально-виховний процес кожного вузько профільного гуртка – це складна система, яка реалізується через велику кількість різноманітних змістових елементів та зв'язків між ними. Процес складається з інформаційних компонентів, структури керівництва якістю навчання та виховання та засобів організації цього процесу. Керівництво навчально-виховним процесом потребує від керівника створення оптимальних зовнішніх та внутрішніх умов для цілеспрямованого фахового формування особистості, раціонального використання усіх форм і видів навчальної та виховної роботи.

Тому суттєвим показником професійної компетентності керівників гуртків є участь у фахових зібраннях, особливо плідним є проведення конкурсу «Джерело творчості» номінації «Керівник гуртка». Своєрідний зріз стану професійного рівня керівників гуртків продемонстрував обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», так серед робіт представлених у номінації «Керівник гуртка – 2013» (туристсько-краєзнавчий напрям):

- Н. Бібік – гурток «Юні екскурсоводи» Бобринецького районного Будинку дитячої творчості».
- О. Ващенко – гурток «Туризм та краєзнавство» Компаніївського центру дитячої та юнацької творчості.
- М. Волошина – гурток «Географічне краєзнавство» Олександрівського районного центру дитячої та юнацької творчості.
- В. Горін – гурток «Спортивний туризм» Знам'янського районного центру дитячої та юнацької творчості.
- А. Дудкін – гурток «Юний турист» Побузького центру дитячої та юнацької творчості Голованівського району.

- В. Зінченко – гурток «Літературно-мистецьке краєзнавство» навчально-виховного комплексу «Кіровоградський колегіум – спеціалізований загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад – центр естетичного виховання» Кіровоградської міської ради.
- С. Ізмайлов – гурток «Юні гірські туристи» Будинку дитячої та юнацької творчості Олександрійської міської ради.
- О. Іщак – гурток «Народознавство» Голованівського Будинку дитячої та юнацької творчості.
- Н. Мокряк – гурток «Юні краєзнавці» Кіровоградського районного центру дитячої та юнацької творчості.
- Є. Негара – гурток «Історичне краєзнавство» Новомиргородського районного центру дитячої та юнацької творчості.
- О. Пересунчак – гурток «Юний археолог» Центру дитячої та юнацької творчості відділу освіти Гайворонської РДА.
- С. Пістряга – «Історико-краєзнавчий» гурток Центру дитячої та юнацької творчості Долинського району.
- О. Сергієнко – гурток «Юні туристи» Підвисоцького будинку дитячої та юнацької творчості Новоархангельського району.
- І. Скрипник – туристсько-краєзнавчий гурток «Компас» Центру дитячої та юнацької творчості Світловодського району.
- В. Терехов – гурток «Спортивний туризм» Новгородківського районного будинку дитячої та юнацької творчості».
- І. Філіпенко – історико-краєзнавчий гурток «Погляд» Центру дитячої та юнацької творчості Петрівської районної ради.

Учасниками Всеукраїнського конкурсу у 2013 році стали Н. Бібік (Бобринецький районний Будинок дитячої творчості) та В. Терехов (Новгородківський районний будинок дитячої та юнацької творчості).

Як бачимо, на обласний етап професійного конкурсу не був номінований жоден із керівників гуртків комунального закладу «Кіровоградський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді». Доволі «скромні» здобутки на всеукраїнському рівні свідчать про те, що педагоги мають постійно оновлювати свої знання не тільки з найбільш популярних видів та регіональних особливостей, а й знайомитись із сучасними досягненнями педагогічних та психологічних наук, інноваційними формами роботи, особливостями методики діяльності гуртків та роботи з обдарованими дітьми.

Таким чином, на основі представлених матеріалів у діяльності гуртків туристсько-краєзнавчого профілю чітко виокремлено такі тенденції:

- гуртки туристсько-краєзнавчого профілю є дієвою, доступною, перспективною формою роботи з учнівською та студентською молоддю;
- в Україні практично відсутня система підготовки кадрів вказаного профілю;
- питаннями професійного удосконалення керівників гуртків опікується науково-методична лабораторія виховної роботи і формування культури здоров'я комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». Враховуючи те, серед керівників гуртків туристсько-краєзнавчого профілю педагоги різних профілів, задовольнити їх професійні потреби досить складно;

- більшість гуртків працюють як складові багатопрофільних позашкільних закладів у районах і містах нашого краю;
- кількісно краєзнавчі гуртки переважають над туристичними, загалом їхня діяльність у містах та районах області організована нерівномірно;
- дослідження виявило відсутність єдиного інформаційного простору для дистанційних форм спілкування керівників туристичних та краєзнавчих гуртків, на сайті єдиного в області профільного закладу «Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді» реальна картина діяльності вказаних гуртків не відображена;
- в умовах обмеженого фінансування питання участі у міжкурсових навчальних заходах є проблемним.

Отже, самі реалії змісту освітянського середовища за роки незалежності України кардинально змінилися, а система науково-методичного супроводу діяльності позашкільних навчальних закладів залишається застарілою і, тому вимагає термінових змін та постійного оновлення. На підставі представленого аналізу *рекомендуємо*:

- при плануванні заходів з удосконалення фахового рівня керівників гуртків, виокремити три напрями: спортивний туризм, краєзнавство та екскурсійне обслуговування дітей. З метою забезпечення можливості керівникам гуртків для творчого розвитку, опануваннями новітніми технологіями, доступу до ознайомлення з досвідом роботи організувати у містах та районах діяльність методичних об'єднань або профільних творчих груп;
- на підставі ретельного вивчення проаналізувати кадровий склад керівників гуртків, визначити цільові профільні групи, розробити перспективний план підвищення їх кваліфікації (своєрідний 5-річний цикл, коли кожен профіль принаймні 1 раз на 5 років міг проходити навчання);
- спільно з підприємствами туристичного бізнесу розробити сучасну програму екскурсійного обслуговування учнів із включенням рекреаційно-культурологічного потенціалу краю, відродивши практику використання потенціалу туризму у канікулярний час та під час навчальної практики;
- перспективним є використання форм дистанційного навчання, створення тематичних туристсько-краєзнавчих веб-ресурсів, спілкування фахівців в режимі он-лайн; представлення науково-методичних матеріалів та сучасних відомостей про діяльність гуртків туристсько-краєзнавчого профілю в сучасному інформаційному середовищі;
- заохочувати керівників гуртків до роботи над удосконаленням свого фахового та методичного рівня, постійної самоосвітньої діяльності над реалізацією індивідуальної науково-методичної проблеми; вивчення наукової, методичної та навчальної літератури, досвіду роботи колег; підготовки атестаційних матеріалів; участі у проведенні науково-методичних заходів району, області та України.

Література та джерела

1. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К.: Палітра, 1998. – 130 с.
2. Биковська О. В. Теорія компетентнісного підходу у позашкільній освіті. // Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів // Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції (25-27 лютого 2013 року, м. Київ) / За ред. І. Д. Бега, С. Д. Дахнова, С. Г. Мартової, В. В. Мачуського/. – К., 2013 – 18-24 с.
3. Гарбузенко В. Д. Сторінки з історії розвитку дитячого туристсько-краєзнавчого руху в області // Педагогічний вісник №3, 2007 рік. – С.24-28.
4. Колотуха О. В., Колотуха І. О. До питань класифікації спортивного туризму в Україні // Стан і перспективи сучасного туризму: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Суми, 22-23 листопада 2012р.). – Суми: Університетська книга, 2012. – С. 30-33.
5. Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tourist.kr.ua/>
6. Кремень В. Г. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми. – // Краєзнавство, №3, 2011. – С. 10-16.
7. Міщай Ю. В., Шатна Л. Ф. Регіональні пріоритети розвитку позашкільної освіти у Рік дитячої творчості в Україні. // Науково-методичне забезпечення освітньої діяльності в області. Методичний вісник №49 / Укладачі А. Б. Іванко, А. С. Бик. – Кіровоград: Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2013. – 333 С.
8. Навчальна програма «Кіровоградщина. Історія рідного краю» / Укладач Л. А. Гайда. – Кіровоград: Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». – 2013. – 16 с.
9. Науково-методична лабораторія виховної роботи і формування культури здоров'я – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://koippo414.at.ua/index/pozashkilna_osvita/0-53
10. Національна спілка краєзнавців України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nsku.org.ua/>
11. Стежинами пам'яті. З історії краєзнавчого руху на Кіровоградщині. Випуск I / Укладач Л. Гайда. – Кіровоград: Лисенко В. Ф., 2013. – 158 с.
12. Тронько П. Т. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу // Краєзнавство, №3, 2011. – С. 5-10.
13. Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrjuntur.org.ua/>
14. Федерація спортивного туризму – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cmkk.com.ua/home>.